Г.Б. Мадиева
А.Қ. Таусоғарова
А.М. Досанова

КОГНИТИВТІК ЛИНГВИСТИКА ТЕОРИЯСЫ

Оқу-әдістемелік құралы

ӘЛ-ФАРАБИ атындағы ҚАЗАҚ ҰЛТТЫҚ УНИВЕРСИТЕТІ

Г.Б. Мәдиева
А.Қ. Таусоғарова
А.М. Досанова

КОГНИТИВТІК ЛИНГВИСТИКА ТЕОРИЯСЫ

Оқу-әдістемелік құралы

Алматы
«Қазақ университеті»
2014

ӘОЖ 81'42(072)
КБЖ 81.2-5
М 13

Баспаға әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті филология, әдебиеттану және әлем тілдері факультетінің Ғылыми кеңесі және Редакциялық-баспа кеңесі шешімімен ұсынылған

Пікір жазғандар:
филология ғылымдарының докторы, профессор ***Қ. Рысберген***
(А. Байтұрсынұлы атындағы тіл білімі институты)
филология ғылымдарының кандитаты, доцент ***С. Бектемірова***
(Әл-Фараби атындағы ҚазҰУ)

Мәдиева Г.Б. және т.б.
М 13 Когнитивтік лингвистика теориясы: оқу-әдістемелік құралы / Г.Б. Мәдиева, А.Қ. Таусоғарова, А.М. Досанова. – Алматы: Қазақ университеті баспасы, 2014. – 63 б.
ISBN 978-601-04-0896-8

Оқу-әдістемелік құралы жоғары оқу орындарының филология факультеті студенттеріне, магистранттарына, PhD докоранттары мен оқытушыларға және жалпы қауымға арналған.

ӘОЖ 81'42(072)
КБЖ 81.2-5

ISBN 978-601-04-0896-8
© Мәдиева Г.Б., Таусоғарова А.Қ., Досанова А.М., 2014
© Әл-Фараби атындағы ҚазҰУ, 2014

АЛҒЫ СӨЗ

Когнитивті лингвистика курсы студенттерге пәннің зерттеу нысандары, қалыптасуы мен негізгі бағыты, адамның ойлау жүйесінің табиғаты, ішкі дамуы мәселелерін тіл арқылы зерттеу тұрғысында білім алуларына мүмкіндік береді.

«Когнитивтік лингвистика теориясы» курсының мақсаты когнитивтік лингвистика пәнінің зерттеу нысандарынан, қалыптасуы мен негізгі бағытынан толық мәлімет беріп, адамның ойлау жүйесінің табиғатын, ішкі даму механизмдерін тіл арқылы тану мәселелерін оқытуға бағытталады.

Курстың негізгі міндеттері:

- Когнитивтік лингвистика пәнінің негізгі ұғымдарын жүйелі түрде меңгерту;
- когнитивтік лингвистика шешіміндегі міндеттермен таныстыру;
- антропоцентристік бағыттардың бірі ретінде когнитивтік лингвистиканың сипатын, маңызын түсіндіру;
- адамның әлем туралы білімінің сақталу механизмі жөніндегі теориялық мәселелердің қарастырылу жайларынан студенттердің түсінігін қалыптастыру;
- әлем жөніндегі адам білімінің қарым-қатынас үдерісінде тілде тармақталу сипатын көрсету;
- концептіні лингвомәдени ортаның адам санасында орамдалған түйіні ретінде тани алу қабілетін қалыптастыру;
- адамның әлем туралы ұлттық-мәдени танымын бейнелейтін концептінің менталды сипатына талдау жасау дағдыларын жетілдіру.

Аталған пәнді оқу нәтижесінде студенттер «Когнитивтік лингвистика» пәнінің негізгі ұғымдарын, пәнін, зерттеу нысандарын, мақсаттары мен міндеттерін; когнитивтік лингвистиканың антропоцентристік бағыт ретіндегі сипатын; адамның әлем туралы білімінің сақталу механизмі жөніндегі теориялық

мәселелердің ғалымдар тарапынан қарастырылуын және сол тұрғыдағы теорияларды; әлем жөніндегі адам білімінің тілдегі тармақталуы, концептілерде жинақталу сипаты турлы білімді, сондай-ақ мәдениеттің тірек концептілерін – әлем бейнесінің басты бірліктері, мәдениет константтары жөнінде біліп, когнитивтік лингвистиканың базалық ұғымы ретінде танылатын концепті құрылымына талдау жасап, әлемнің тілдік бейнесінің элементі ретінде стереотиптерді танып, олардың танымдық сипатын айқындай алуы керек және концепті құрылымын сипаттау әдістемесін пайдалана алып, түрлі ұлттарға тән концепт жүйесін ажырата алуы тиіс.

Мазмұны

Алғы сөз 3

ДӘРІСТЕРДІҢ ҚЫСҚАША МАЗМҰНЫ.
СЕМИНАР ЖӘНЕ ӨЗДІК ЖҰМЫС ТАПСЫРМАЛАРЫ 10

№1 ДӘРІС. Тақырыптары: Кіріспе. Когнитивтік лингвистиканың ғылым ретіндегі өзіндік ерекшеліктері..–

№1 СЕМИНАР. Тақырып: Когнитивтік лингвистика – когнитивизм негізінде қалыптасқан антропоцентристік парадигма. 13

№1 СӨЖ. Когнитивизм, когнитология терминдерінің түсініктері. Тілдің когнитивтік аспектілері. «Тілтану» парадигмасының қалыптасуы. ....–

№3 ДӘРІС. Тақырыптары: Когнитивтік лингвистиканың қалыптасуы шығу арналары, кезеңдері мен міндеттері ....–

№2 СЕМИНАР. Тақырып: Когнитивтік лингвистиканың негізгі ұғымдық аппараты, терминдер жүйесі. 16

№2 СӨЖ. Тіл – әлем – сана арақатынасы туралы көзқарастар...........................–

№3 ДӘРІС. Тақырыптары: Когнитивтік үдерістер және тілдің танымдық рөлі...–

№3 СЕМИНАР. Тақырып: Тілдік бірліктердің танымдық парадигмасы............18

№3 СӨЖ. Когнитивтік ғылым және оның басқа ғылымдармен байланысы. Сөз өнері – таным өзегі. Халықтық психология – этнотаным негізі. ....–

№4 ДӘРІС. Тақырыптары: Когнитивтік лингвистикадағы ғылыми қағидалардың бастамалары 19

№4 СЕМИНАР. Тақырып: Когнитивтік лингвистикадағы концепциялар мен тіл теориясы 21

№4 СӨЖ. Әлем бейнесі және әлемнің тілдік бейнесі түсініктері туралы көзқарастар. ....–

№5 ДӘРІС. Тақырыптары: Когнитивтік лингвистика және әлемнің тілдік бейнесі ....–

№5 СЕМИНАР. Тақырып: Тіл – адамның әлем туралы білімінің өмір сүруі мен қалыптасуының тәсілі..24

№5 СӨЖ. Тілдік сана құрылымы. Концепт және концепт құрылымы................–

№6 ДӘРІС. Тақырыптары: Концепт – когнитивтік лингвистикадағы базалық ұғым. Концептіні талдау әдістемесі ....–

№6 СЕМИНАР. Тақырып: Концепт – түрлі дәуірлердегі мәдени өмірдің тұнбасы. 26

№6 СӨЖ. «Жан» сөзін базалық концепт ретінде сипаттау, концептуалдық талдау жасау 27

№7 ДӘРІС. Тақырыпары: Концепт құрылымы және оны сипаттау әдістемесі ....–

№ 7 СЕМИНАР. Тақырып: Лингвомәдени концептінің көп өлшемділігі 29

№7 СӨЖ. Қазақ тіліндегі түр-түс атауларының когнитивтік семантикасы. Эмоция атауларының иррационалды сипаттары. ....–

№8 ДӘРІС. Тақырыптары: Концепт типтерінің сипатталу ерекшеліктері және білімнің танылу формалары 30

№ 8 СЕМИНАР. Тақырып: Адам санасында білімнің ұйымдасу формалары, ақпараттың өңделу механизмі. Фреймдер – когнитивтік үдеріс ретінде............33
№8 СӨЖ. Ислам А. Ұлттық мәдениет контексіндегі дүниенің тілдік суреті: – Алматы; 2005..–
№9 ДӘРІС. Тақырыптары: Білімді концептуалдау тәсілдері. Ассоциативтік эксперимент тілдік сананы зерттеу әдісі ретінде ....–
№9 СЕМИНАР. Тақырып: Семантикалық желі – когнитивтік үдеріс ретінде 36
№9 СӨЖ. Жалпы тілдік фактілер – танымдық тәжірибе нәтижесі 37
№10 ДӘРІС. Тақырыптары: Э. Роштың прототиптер туралы теориясы ....–
№10 СЕМИНАР. Тақырып: Прототип белгілі бір категориядағы эталон мүше ретінде 39
№10 СӨЖ. Ұлттық және базалық концептілер. Тағдыр базалық концепті ретінде сипаттау, концептуалдық талдау. ....–
№11 ДӘРІС. Тақырыптары: Р. Лангакердің когнитивтік қағидалары және дәстүрлі семантика мен когнитивті семантика 40
№ 11 СЕМИНАР. Тақырып: Дәстүрлі семантика мен когнитивті семантика...42
№11 СӨЖ. «Жол» сөзін ұлттық-мәдени концепт ретінде сипаттау. 43
№12 ДӘРІС. Тақырыптары: Әлемді танудағы ана тілінің рөлі туралы Э. Сепир және Б. Уорфтың гипотезасы...–
№12 СЕМИНАР. Тақырып: Ұлттық мәдениет контексіндегі дүниенің тілдік суреті...46
№12 СӨЖ. Метафораның когнитивтік теориясы. Тіл біліміндегі таным теориясының универсалды сипаты ....–
№13 ДӘРІС. Тақырыптары: Фреймдер білім репрезентациясының құрылымы ретінде ....–
№13 СЕМИНАР. Тақырып: Ментальды модельдер: фреймдер және метафораның тілдік болмысы, концептуалды метафоралар.............................49
№13 СӨЖ. Жыраулар поэзиясы: дүниенің жаратылу концептісі. Фон және фигура...–
№14 ДӘРІС. Тақырыптары: Дискурс және нарративтер – ұлттық мәдениетті тұжырымдаушы компоненттер. Адам санасында білімнің ұйымдасу механизмдері: схема, предикативтілік, логика, ой суреттер, сценарийлер 50
№14 СЕМИНАР. Тақырып: Саяси дискурс: ұлттық тілдік сана және семантикалық гештальттар 52
№14 СӨЖ. Қазақ тілдік санадағы «жалғыздық» // «жекелік» концептілері. 53
№15 ДӘРІС. Тақырыптары: Қазақ тіл біліміндегі қазіргі когнитивтік парадигмалар..–
№15 СЕМИНАР. Тақырып: Қазақ тіліндегі түр-түс атауларын когнитивтік аспектіде зерттеудің ерекшеліктері.......................................57
№15 СӨЖ. Дискурс және дискурсивті талдау ұғымдары. ....–
Емтихан сұрақтары 58
Әдебиеттер...60

Оқу басылымы

Мәдиева Гүлмира Баянжанқызы
Таусоғарова Аяужан Қайратқызы
Досанова Альбина Маратқызы

КОГНИТИВТІК ЛИНГВИСТИКА ТЕОРИЯСЫ

Оқу-әдістемелік құралы

Редакторы *Г. Рүстембекова*
Компьютерде беттеген *Т. Есжанов*
Мұқабасын безендірген *Ғ. Қалиева*

Мұқабаны безендіруде қолданылған сайт _http://2.bp.blogspot.com/_
xvguH7UgCsg/TDn0LbEB89I
/AAAAAAAAAYI/qHcLG8WrsrM/s1600/x_84c28f9d.jpg

ИБ №7522
Басуға 26.09.2014 жылы қол қойылды. Пішімі 60х84 1/16. Көлемі 4 б.т.
Офсетті қағаз. Сандық басылыс. Тапсырыс №1763. Таралымы 50 дана. Бағасы келісімді.
Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университетінің «Қазақ университеті» баспа үйі.
050040, Алматы қаласы, әл-Фараби даңғылы, 71.

«Қазақ университеті» баспа үйі баспаханасында басылды.